

Eski Türk Yazıtları Üzerine Mühim Bir Eser

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

Yunis MEMMEDOV, **Orhon - Yenisey Abidelerinde Adlar** (İsim, Sifet, Say, Evezlik). Ders vesaiti. II hisse. APİ-nin neşri. Bakı 1981, 110 S.

Eski Türk Yazıtları üzerine gerek Sovyetler Birliği'nde, gerekse Moğolistan'da çok önemli çalışmalar yapılmakta; bu çalışmalar makale ve kitap olarak bilim dünyasının ilgisine sunulmaktadır.

Sovyetler Birliği türkologları arasında, âbideler üzerine çalışanlardan Klyastorniy ve Dimitriev'in çalışmalarını yakından tanımaktayız.

Azerbaycan'da bu konu ile uğraşan bilim adamlarından :

Y.G. Memmedov, E.C. Şükürov, A.M. Meherremov, V.M. Nasılov, A. Radjabov gibi türkologları eserlerinden tammaktayız.

Yunis Memmedov'u, 1966 yılında Bakı'da neşredilen «**Orhon-Yenisey Abidelerinde İsim**» (Azerb. dili ile mugayesede) ve 1979'da yine Bakı'da neşredilen «**Orhon - Yenisey Abidelerinde Adlar, I.**» adlı eserleri ile daha önce tanışmıştık. 1981'de neşredilen tanıttığımız bu eseri de, ne yazık ki, yayın tarihinden çok sonra elimize ulaştı.

Memmedov, eserinin 2. sayfasında, eserinin ikinci kısmı için şu satırları yazmakta : «Bu kitabın birinci hissesi 1979-cu ilde neşr olunmuştur. Hem in hissedeki tehlik ve tedgigat bu hisse de sahlamaga çalışmışg. Aydıdır ki, vesaitin bu hissesinde de esas megsed Orhon - Yenisey abidelerinde sifet, say ve evezliyin grammatik hususiyetlerinin imkân dahilinde dolgun ve etraflı şerh etmektedir. Lâkin biz burada hem in nitg hisselerinin abidelerdeki gram-

matik hususiyetlerini sadece tesvir etmekle kifayetlenmemiş, onları Türk dillerinin başka abideleri, tebiidir ki, daha çok Azerbaycan dili abideleri ile mugayise etmişik. Bele mugayiseli şerh bir terefdin Orhon - Yenisey abidelerinde de neçe eks olunduğunu aydınlaşdırmağa kömek edir, diğier terefdin gedim Türk abidelerin dil hususiyetlerinin daha yahşı öyrenmek uçun şerhit yaradır. Bununla yanaşı hem in mugayiseler indiyedek dilimizin tarihi grammatikasına aid yazılmış eserlerde az tohunu lan ve ya geyri-degig izah edilen be'zi meseleleri degilğestirmeye, daha etraflı şerhit etmeye çalışmışg.

Vesaitin bu hissesinde evvelkindin fergli chehetler de var; evvela, isme nisbeten sifet, say ve evezliyin morfoloji elametlerinin az olduğunu ve abidelerin leksikasına aid Azerbaycan dilinde vesaitin olmadığını nezere alarag hem in nitg hisselerinin leksik-semantik ve fonomorfoloji hususiyetleri haggında da müeyyen derecede behs etmeyi lazim bilmişik; ikincisi, gedim Türk elifbası, hemçinin abidelerin grafikası ve orfografiyası haggında ohucuda müeyyen tesevvür yaratmag megsedile transkripsiyada, hem gedim Türk elifbası ile vermeye çalışmışg. Türk dillerinin muhtelif abidelerinden verilmiş misallarda muasır edebi dilimizde olmayan «sağır nun» ve «g» samitinin kar karşılığı uçun hususi herflerden (n, k) de bu megsede istifade edilmiştir. Araşdırılan dil faktlarının ohucular terefindin daha asan menimsenilmesi uçun onların çohu cümle dahilinde bu muasır dilimize tercümesi ile birlikte verilmişdir.»

Yunus Memmedov eserini Azerî şivesi ile tanıtırken, iki yerde «Türk dilleri» tâbirini kullanarak yanlışlığa düşmüştür. Bilindiği üzere, «Türk dilleri» tâbiri, Sovyet türkologları ve bazı Batılı dilciler tarafından kullanılmakta; Türkiye türkologları, bir-iki kişi dışında, bu tâbire itibar etmemektedirler. Çünkü, Türk Dili Türk milletinin (kavminin) dilidir. Bugün Anadolu Türk'ü, Azerî Türkü, Kazak Türkü, Kırgız Türkü, Özbek Türkü, Uygur Türkü, Kırım Türkü, Kazan Türkü vb. Türk boyları aynı Türkçenin farklı şivelerini konuşmakta; birbirlerinden fonetik ve morfolojik farklarla ayrılmaktadırlar. Prototürkçeden eski Türkçeye; eski Türkçeden orta Türkçeye ve tarihî seyir içerisinde sonradan ayrılan Türk şivelerine bakıldığında bu fonetik ve morfolojik özellikler takip edilebilmektedir. Bu şivelerde, farklı coğrafyalarda yaşamalarından dolayı görülen bir takım mahallî deyişler, onları ayrı birer dil

olarak niteleneğe yeterli değildir. İlk anda «anlaşılamamak meselesi»ne gelince, bu durum şiveler içerisinde görülen «ağızlar»da da mevcuttur. Öyleyse, «Türk Dili» tâbiri doğru ve ilmî olanıdır.

Eser şu konuları içine almaktadır :

Sifet (s. 3-10), 1. Sifetin ma'naca növeleri (s. 11), 2. Sifetin kuruluşca növeleri (s. 12), 3. Sifetin substantivleşmesi ve dereceleri (s. 27); **Say** (s. 27), 1. Sayın ma'naca növeleri (s. 39), 2. Numerativ sözler (s. 63), 3. Sayların sakramentalılığı (s. 77); **Evezlik** (s. 73), 1. Evezliyin me'naca növeleri (s. 77), **İstifade edilen edebiyat** (s. 105), **İhtisarlar** (s. 109).

Yukarıda verilen ana başlıklar, kendi aralarında, ayrıca, alt bölümlere ayrılarak incelenmiştir.

Eser, eski Türkçe üzerine çalışan türkologlar için kaynak durumundadır; tavsiye ederiz.